

“És utòpic de creure que el creixement pot ser il·limitat”

Jordi Pigem ha publicat el llibre *Bona crisi*.

FOTATS I CANIPS

Aquesta crisi pot desembocar en un món postmaterialista i en un canvi de valors? Jordi Pigem (Barcelona, 1964) està convençut que sí. Aquest doctor en filosofia per la Universitat de Barcelona ha escrit ‘Bona crisi’, un llibre en què defensa que el daltabaix econòmic té efectes beneficiosos.

Com naix aquest llibre?

—Vaig ser coordinador i redactor de la revista *Integral*, de manera que fa molt de temps que treballa en qüestions d’ecologia. Hi ha tot de temes dels quals parlem de fa més de trenta o quaranta anys i que estaven marginats perquè el sistema, que teòricament funcionava, els menystenia. Ara que ens hem adonat que el sistema no funciona, totes aquestes idees són escoltades.

Des de fa molts anys érem conscients que teníem crisi econòmica, ecològica,

cultural... però, allora, hi havia un miratge que no ens permetia de veure la realitat: mentre l’economia funcionés, tota la resta no importava. Però de cop i volta ens hem adonat que l’economia tampoc no funciona. I per a mi això significa que no tan sols ha entrat en crisi un model econòmic, sinó el model cultural que considerava que el propòsit de la societat era el creixement econòmic i el propòsit de la vida humana era consumir. Unes altres cultures han cregut que el propòsit de l’existència humana era viure en harmonia amb la

natura o servir Déu. En el nostre cas, semblava que haguéssim nascut per fer créixer el producte interior brut. El propòsit individual és sempre tenir més. Ara sabem que això no funciona i no aporta la felicitat personal.

—El títol del llibre sobta: *La bona crisi*. Què voleu dir?

—*Crisi* ha estat sobretot un terme mèdic. Era quan una malaltia o empitjorava o es guaria. Hipòcrates, pare de la medicina, utilitzava el terme *krisi* per designar el moment crític d’una malaltia. Em sembla interessant de rescatar

aquest significat. Si mires el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, el primer significat de la paraula *crisi* és mèdic. Aleshores, vull aprofitar-ho per emfasitzar que en el moment actual el nostre sistema socio-econòmic, polític, cultural, etc. en molts sentits està malalt, perquè destrueix el planeta, crea enormes desigualtats i no produeix vides humanes prou plenes de sentit. Hi ha alguna cosa que no va. Per tant, aquesta crisi pot ser una oportunitat per a canviar aquest sistema i avançar cap a una societat que sigui més solidària, sostenible i més plena de sentit. I si aconseguim això, haurà estat una bona crisi. La crisi és bona en el sentit que ha servit per a despertar-nos de la somnolència consumista. Al carrer, hi ha molta gent que s'ha adonat que el ritme de vida que portàvem era un miratge.

—**Potser això es percep en actituds particulars. Però a escala més general no hi ha cap canvi. Ha arribat Nadal i la gent ha tornat a eixir al carrer a comprar.**

—No es percep perquè un canvi general no es pot produir immediatament. Però per a mi és molt significatiu que en la societat el consumisme hagi perdut la legitimitat que tenia. Crec que, en general, molta gent, inclosos economistes —malgrat que no s'atreveixin a dir-ho—, s'han adonat que el costos ecològics i socials del nostre model econòmic són més grans que els beneficis. El creixement econòmic ja no resulta econòmic i no ens fa créixer. De fet, el 1972 el Club de Roma va publicar un famós estudi, "Els límits del creixement", que indicava que si no canviàvem el rumb, a principi del segle XXI tindríem problemes. En aquell moment, els economistes convencionals es van riure d'aquell estudi. Ara veiem que aquells límits són reals. No podem esperar que de cop i volta tot canviï. Sigui com sigui, el sistema ha perdut legitimitat i s'aguanta més per inèrcia que no pas per res més.

—**S'aguanta per inèrcia i acabarà caient? Fa la sensació que fem petites reformes, però no modifiquem l'estructura de la casa.**

—Crec que ara ha de caure pel seu propi pes perquè hem arribat a un punt tan insostenible que no pot aguantar gaire més. Per exemple, la petjada ecològica és l'equivalent de tres planetes.

“Hem de passar de glorificar el creixement econòmic a glorificar el creixement humà”

Hi ha uns límits del planeta que es perceben ara perquè els recursos són finits. Hi ha un frase de Kenneth Boulding, que diu: "Per creure que el creixement econòmic pot continuar indefinidament cal ser un boig o un economista." És una cosa elemental.

—**L'estructura s'ensorra. Com ho fem perquè l'ensorrament no deixi gaires víctimes?**

—Es tracta de saber com aprofitar aquest moment de canvi. En un moment de crisi tenim més capacitat de canviar les coses que en un moment d'estabilitat, perquè aleshores cal cercar alternatives. Crec que aquest canvi es va engegar fa molt de temps i s'expressa en cooperatives de comerç ecològic i local, banca ètica, associacions de veïns. Crec que les solucions les tenim. Ara cal actuar decididament per atènyer aquestes solucions políticament, de debò.

—**I si tot aquest canvi no arriba?**

—Estic convençut que aquesta crisi ha posat en qüestió no únicament el capitalisme sinó tota la visió moderna del món, que veu l'ésser humà com a depredador de recursos naturals. Aleshores, a partir d'aquí hi ha dos escenaris: un en el qual la crisi i tota la incertesa que suscita causa por, i això deriva en totalitarisme; i un altre en el qual avancem cap a una societat més ecològica i solidària. En aquest sentit depèn de nosaltres que aquest canvi evolucioni en un sentit o en un altre.

Mentre continuem creient que el propòsit de la societat és el creixement econòmic, produir i consumir, i posem les abstraccions econòmiques davant les persones, les coses no canviaran. Per a mi, la cosa més important és canviar la visió del món i adonar-nos que som part dels cicles naturals i que l'economia no és per sobre de la societat i la societat no és per sobre de la biosfera, sinó al revés. L'economia és part de la societat i la societat és part de

la biosfera. De fet, som l'única civilització que ha fet encabir la societat dins l'economia i no al revés. En totes les altres cultures, l'economia era una part de l'activitat humana que era limitada per consideracions ètiques, religioses, culturals... En canvi, avui dia sembla com si la cultura, l'ètica, etc. hagin d'estar supeditades.

—**Hi ha qui us critica perquè, diuen, proposeu una vida d'eremita. Què els diríeu, a tota aquesta gent?**

—D'una banda, això és ridícul. Els qui parlem des d'aquesta perspectiva fem propostes realistes, que poden portar a una societat que funciona. No saltres volem una societat que atorgui més consideració a la solidaritat, a la cooperació... Allò realment eremític és l'individualisme a què ens hem trobat abocats. Vivim en ciutats on no coneixem els veïns i ens sentim en competència amb els altres. Només som feliços si tenim més que el veí.

Una altra crítica és que els qui parlem d'aquestes coses som utòpics. Per a mi, és utòpic pensar que el creixement pot ser il·limitat. Això no pot ser, i ja ens ho van advertir l'any 72.

—**Fa un temps va venir a València el sociòleg Gilles Lipovetsky i va dir que d'això del decreixement [corrent de pensament favorable a la disminució regular de la producció econòmica amb l'objectiu d'establir una nova relació entre la natura i els humans], ell no en creia ni un mot. Deia que el consumisme pràcticament s'ha incrustat en el nostre codi genètic i que, per molt que temporalment deixem de consumir, ho continuarem fent tan bon punt la crisi haja passat.**

—Jo no crec que el consumisme s'hagi incorporat a la natura humana, perquè de fet té molt poques generacions d'existència, és una cosa del segle XX. Fins ara, totes les cultures humanes havien donat preponderància a uns altres valors que no han estat consumir. Sempre ha hi hagut gent avara, però era un fenomen més aviat marginal o de les elits. Que s'hagi estès a tothom és una cosa moderna i creada artificialment per la publicitat i estimulada per un sistema econòmic que necessita créixer i créixer per mantenir-se. Cada volta la gent veu més clar que el consumisme no funciona i que no ens fa més feliços.

FRATSI I CAMFES

“Cada vegada hi ha més gent que abandona el consumisme i assumeix la simplicitat voluntària”

A Lipovetsky li respondria dient que això del consumisme ja ho hem provat i cada vegada hi ha més gent que surt d'aquest sistema, que deixa feines ben pagades i assumeix allò que s'anomena la simplicitat voluntària o radical.

Jim Merkel va escriure un llibre sobre com pots tenir menys diners però una vida més plena. El moviment del decreixement proposa de viure millor amb menys. Veiem que els recursos materials són més cars i difícils d'aconseguir. Si una cosa és inherent a la natura humana no és el consumisme, sinó tenir més, en el sentit de tenir més creativitat, més amics, més capacitat d'estimar i col·laborar. En aquest sentit hem de passar de glorificar el creixement econòmic a glorificar el creixement humà i vital.

—És un bon moment per a la creativitat, doncs.

—Ho és perquè, d'una banda, ens obliga a estimular la imaginació per trobar maneres de viure més bé amb menys. I també perquè d'alguna manera el fet que el sistema hagi de caure pel seu propi pes farà tard o d'hora que la iniciativa personal es torni a despertar. Durant molts anys hem deixat que els experts ens diguessin com havíem de fer les coses. I ara la població s'adona que els experts, els governs, les grans empreses tenen una visió massa limitada de les coses. Necessitem autonomia personal i hem de decidir les coses per nosaltres mateixos.

—Però són ells que tenen la paella pel mànec.

—I la continuarien tenint si no haguéssim entrat en crisi. Però el fet que entrem en crisi —econòmica, del sistema de valors...— fa que també perdin legitimitat. Per exemple, no puc veure cap relació directa entre la crisi econòmica i la grip A. Però la crisi ha aguditzat el sentit que les coses no funcionen, ha contribuït a fer que hi hagi tanta gent escèptica amb la versió oficial sobre la grip A. Fa tres anys, quan se suposava que l'economia funcionava pel que fa a indicadors macroeconòmics, la gent confiava més en el sistema. Ara, en canvi, les grans institucions han perdut legitimitat. Si no hi hagués crisi, ho continuarien controlant tot, però la crisi, el fet que es desmunti el sistema del qual ells són la cúspide de la piràmide, pot portar canvis.

—Ara s'ha obert una línia dins els experts en economia que demanen de donar valor econòmic als ecosistemes. Que us sembla això? Perquè també obre la porta a l'especulació...

—Em sembla un bon primer pas, en el sentit que cal que els economistes i la societat en general s'adonin que sense els serveis que ens proporciona la biosfera no existiria ni l'economia ni la societat humana. Aquests economistes fan un primer pas perquè tenim una mentalitat que fa que només ens prenguem seriosament les coses que tenen un valor econòmic. Si ens diuen de ma-

“La crisi ens ha fet despertar de la somnolència consumista”

nera poètica que cal salvar un paratge, ens sembla maco però no ens resulta real. Però si ens diuen “300.000 euros de benefici per cada hectàrea”, en fem cas. Em sembla bé com a primer pas, però hem d'adonar-nos que allò que ens proporciona la biosfera va més enllà del que podem calcular. Necessitem veure el planeta no únicament com un proveïdor de serveis mercantilitzables, sinó com un teixit de cicles i relacions tan complex que mai no podrem arribar a comprendre plenament.

—Hi ha moltes empreses —i la publicitat en parla molt— que fan servir l'eco de reclam. Es parla de fiscalitat sostenible, vehicles verds... Es va desvirtuant el concepte de sostenibilitat?

—Sí. En part és un procés natural. Vivim dins d'un sistema que canibalitza tota nova iniciativa i intenta treure'n profit econòmic. El mercat sempre mira d'aprofitar-se'n. Però, d'una altra banda, això també serveix perquè algunes coses que porten l'etiqueta *eco* sí que siguin efectivament més *eco* que abans. Algunes són simple *green wash*, una capa de pintura verda per sobre; però darrere d'algunes altres propostes hi ha una voluntat real.

—Acabeu el llibre dient “tot canvia amb tu”.

—Aquesta frase em va arribar en acabar el llibre. Vull dir que cadascú de nosaltres tenim una capacitat molt més gran que no ens pensem per a canviar les coses. Gandhi té una frase: “Sigues el canvi que vols veure al món.” Cadascú de nosaltres té la possibilitat de fer canvis a petita escala. I aquesta petita escala és com una petita pedra en un estany d'aigua que va fent cercles concèntrics. I tu no saps fins on arriben, perquè el teu petit canvi pot influir una persona, i aquesta un altra... de manera que es vagi reproduint de il·limitadament. En aquest sentit, crec que la nostra capacitat de canviar les coses té un efecte il·limitat.

Violeta Tena